

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

9-maxsus
son (5-jild)

2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 5/9 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent;

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent;

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Nasirxodjayeva Dilafroz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent;

Jabborova Charos Aminovna - iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari doktori (DSc), Professor.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Qodirova Muqaddas Tog'ayevna - filologiya fanlari nomzodi, dotsent.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b.,;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD);

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari

doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD);

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasini mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD).

22.00.00- SOTSIOLOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

07.00.00 – TARIX FANLARI

Raupov Xolmamat Rashidovich, Xaitova Olmaxon Saidovna

O'ZBEKISTONDA KON-METALLURGIYA SOHASI TARAQQIYOTIDA BERUNIY

ILMIY METODOLOGIYASINING O'RNI 13-19

Muminov Ulmas Ravshanqulovich

QADIMGI TURKIYLARDA DAVLATCHILIK AN'ANALARI 20-30

Azamatova Gulmira Bayirbekovna

MEHNAT MIGRATSIYASINI HUQUQIY TARTIBGA SOLISH MEXANIZMLARI:

XALQARO STANDARTLAR VA MILLIY QONUNCHILIK 31-37

Absalom Ziyadullayevich Xujanazarov

YANGI O'ZBEKISTON SHAROITIDA SURXONDARYO VILOYATIDA

SOG'LIQNI SAQLASH SOHASIDAGI O'ZGARISHLAR 38-43

Allamuratov Shuxrat Ashurovich

BUXORO AMIRLIGINING ICHKI SAVDO-TRANZIT ALOQALARIDA

AMUDARYO SUV YO'LINING O'RNI 44-49

Sabirov Mansurbek

AMUDARYO SOHILI BO'YLAB XALQARO KARVON YO'LIDA RIVOJLANGAN

O'RTA ASR VA SHAHARLARI SAHIFASI 50-53

Matnazarova Mohira Uktamovna

KO'CHMANCHI CHORVADORLAR CHORVACHILIK XO'JALIGINING

SHAKLLANISH OMILLARI 54-59

Shukurillayev Yunus Asrorovich

BUXORO AMIRLIGIDA HARBIY UNVON VA MANSABLARGA TAYINLANISHIGA

OID HUIJATLAR TAHLILI (QO'SHBEGI DEVONXONASI ARXIVI HUIJATLARI ASOSIDA)..... 60-67

Esanova Nilufar

O'ZBEKISTONDA XALQARO MUNOSABATLARNING USTUVOR YO'NALISHLARI

VA ULARNING SANOAT RIVOJLANISHIDAGI BUGUNGI KUNDAGI AHAMIYATI 68-73

Jumayev Abdumo'min Fayziyevich

IBN SINONING ASH-SHIFO ASARINING ISLOM VA YEVRIPA FALSAFASIGA TA'SIRI 74-82

Pardaxol Normamatova Ochildiyevna

MUSTAQILLIK YILLARIDA SURXONDARYO VILOYATINING

SOG'LIQNI SAQLASH SOHASIDAGI XALQARO HAMKORLIGI 83-87

Elboyeva Shaxnoza

O'ZBEK OLIMALARINING XALQARO ILM-FAN, MADANIYAT RIVOJIGA

HAMDA FAN VA TEXNIKA TARAQQIYOTIGA QO'SHGAN HISSALARI 88-94

Джаббарова Юлдуз Джуманиязовна

РОЛЬ ИСТОРИИ МЕДИЦИНЫ В ФОРМИРОВАНИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ

ИДЕНТИЧНОСТИ БУДУЩИХ ВРАЧЕЙ В МЕДИЦИНСКИХ ВУЗАХ УЗБЕКИСТАНА 95-100

Tuyev Fazliddin Erkinovich

2009–2011-YILLARDA BUXORO, SAMARQAND, NAVOIY SANOATIDA

O'SISH VA XALQARO HAMKORLIK DINAMIKASI 101-104

<i>Жураева Камола Сайфиддиновна</i> КАСПИЙСКИЙ РЕГИОН ВО ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКЕ УЗБЕКИСТАНА	105-109
<i>Abdujabborov Kamoliddin</i> QADIMGI BAQTRIYA VA AVESTO JAMIYATI DAVRI QISQACHA TAHLILI	110-115
<i>Mamanov Abdurahim Abduhakimovich</i> TEMURIYLAR VA ULARDAN KEYINGI SULOLALAR DAVRIDA DINIY HOKIMIYATNING KUCHAYISHI (SABABLAR VA NATIJALAR)	116-122
<i>Xolmatov Shukurillo Ziyoviddin o'g'li</i> INGLIZ TILLI TADQIQOTLARDA ILK O'RTA ASRLAR MARKAZIY OSIYO TARIXINING O'RGANISH BOSQICHLARI	123-128
<i>Djurayev Baxtiyor Rajaboyevich</i> O'ZBEKISTON IJTIMOIIY-IQTISODIY HAYOTIDA AYOLLARNING O'RNI VA GENDER TENGLIGI MASALALARI (TARIXIY-IJTIMOIIY TAHLIL 1991-2025-YY)	129-136
<i>Matyagbov Toyirjon Sultanbayevich</i> JANUBIY OROLBO'YI HUDUDIDA NEOLIT DAVRI KULOLCHILIGIGA DOIR BA'ZI CHIZGILAR	137-140

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Султанова Дина Файзрахмановна</i> ОБЩЕНАУЧНАЯ МЕТОДОЛОГИЯ ИСТОРИЧЕСКОГО ИНСТИТУЦИОНАЛИЗМА В РАЗВИТИИ ЭКОНОМИКИ ОТРАСЛИ КОНЕВОДСТВА НА ТЕРРИТОРИИ СОВРЕМЕННОГО УЗБЕКИСТАНА	141-153
<i>Shodmonov Abduvohid Farxod o'g'li</i> O'ZBEKISTON TARIXIY YODGORLIKLARINI RAQAMLI TURIZM ORQALI SAQLASH VA RIVOJLANTIRISH	154-157

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

<i>Otamuratov Sarvar</i> YOSHLARGA OID DAVLAT SIYOSATI: XALQARO TAJRIBA ASOSIDA YANGI TASHABBUSLAR VA QONUNGA TAKLIF ETILAYOTGAN MUHIM QO'SHIMCHALAR	158-164
<i>Tashanov Abduxoliq</i> BUZG'UNCHI G'OYA VA BUZG'UNCHI FAOLIYATNING SHAKLLANISHIDA SALBIY TARBIYA VA ATROF-MUHIT TA'SIRI	165-171
<i>Raxmatova Xolidaxon Xolikovna</i> XOJA AHROR VALIY MUROSAGA OID QARASHLARINING FALSAFIY MOHIYATI	172-178
<i>O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna</i> ABDULXAMID SULAYMON O'G'LI CHO'LPONNING BADIY-ESTETIK MEROSI	179-183
<i>Yazdonov Ulug'bek Tashmurotovich</i> TA'LIM VA TARBIYA – JAMIYATNI MA'NAVIY-MADANIY DEFORMATSIYALASHUVDAN SAQLOVCHI OMILDIR	184-189
<i>Абдуллаева Махбуба Нуруллаевна, Жалалова Гулбахор Одилжоновна</i> КОГНИТИВНЫЕ ФАКТОРЫ РАЗВИТИЯ НАУКИ В IX – XII ВЕКАХ В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ	190-197

<i>Rasulov Hakim Mamanovich</i> DAVLAT VA JAMIYAT O'ZARO ALOQADORLIGINING SIYOSIY-INSTITSIONAL TAHLILI	198-201
<i>Azamova Sitora Ayonovna</i> O'ZBEKISTON ZAMINIDA EKOLOGIK MADANIYATNING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI	202-206
<i>Xolmirzaev Xurshid Nakibillaevich</i> FUTUROLOGIK TAFAKKURDA SUN'IY INTELEKTNING NAMOYON BO'LISHI	207-212
<i>Namazova Yulduz Muzaffarovna</i> RAQAMLI SIVILIZATSIYA SHAROITIDA MILLIY TA'LIMNING STRUKTURAVIY-FUNKSIONAL JIHATLARI	213-217
<i>Abdurazoqov Gulmurod Musurmonqulovich</i> MAFKURAVIY OMILLARNING YOSHLAR KAMOLOTIGA TA'SIRI NAMOYON BO'LISHINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	218-224
<i>Tojibayev Baxromjon Turabayevich</i> "PREKARIAT" TUSHUNCHASINING GENEZISI: ETIMOLOGIYA, FALSAFIY-IJTIMOYIY ANGLASH	225-229
<i>Tursunova Laylo Ergashevna</i> TILAB MAHMUDOVNING ADABIY ESTETIK QARASHLARINING SHAKLLANISH BOSQICHLARI	230-235
<i>Филиппов Ольгерд Александрович</i> ГУМАНИСТИЧЕСКАЯ ТРАДИЦИЯ В ЭПОХУ ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ ОБЩЕСТВА	236-244
<i>Chorieva Madina Aliyevna</i> INKLYUZIV TAFAKKUR — JAMIYATNING BARQAROR RIVOJLANISHINING FALSAFIY ASOSI	245-249
<i>Zakirova Nigora Xalmaxammatovna</i> AXBOROT MAKONIDA MILLIY O'ZLIKNI ANGLASH JARAYONINI RIVOJLANTIRISHDAGI MUAMMOLAR VA ULARNI HAL ETISH IMKONIYATI	250-254
<i>Primov Baxriddin Abdiraxmonovich</i> AXBOROT IMPERIALIZMI TAHDIDLARI	255-261
<i>Karimov Zafarbek Ataboyevich</i> TA'LIM TIZIMINI SOTSIOLOGIK-FALSAFIY TAHLIL QILISHDA GUMANITAR YONDASHUVLAR	262-267
<i>O'razov Bobir Baxtiyorovich</i> IJTIMOIY DAVLAT HAQIDAGI G'ARBONA QARASHLAR: FALSAFIY-ILMIY TAHLIL	268-272
<i>Shaydullayev Normamat Sherkuziyevich</i> RAQAMLASHGAN JAMIYAT SHAROITIDA INSON QADRI VA ONG EVOLYUTSIYASI	273-278
<i>Tursunova Olmos Fayziyevna</i> YOSHLAR HUQUQIY ONGI VA MADANIYATINI YUKSALTIRISHNING MA'NAVIY TARBIYA JARAYONIDA TUTGAN O'RNI VA AHAMIYATI	279-284
<i>Turaeva Sanobar Khalimovna</i> EASTERN EDUCATION - THE IMPORTANCE OF UPBRINGING IN THE FORMATION OF HUMAN QUALITIES IN YOUNG PEOPLE	285-287

<i>Jo'rayev Akram Namozovich</i> EKSTREMIZM G'OYALARIGA QARSHI KURASHDA MILLIY O'ZLIKNI ANGLASH MEXANIZMLARINING PSIXOLOGIK VA FALSAFIY ASOSLARI	288-291
<i>Taylyakova Feruzahon Sultanovna</i> GLOBALASHUV - MA'NAVIYATNI ANGLASH OMILI	292-296
<i>Toxirov Abdumalik Ashurali o'g'li</i> MAHALLA VA OILADA YOSHLAR AXLOQINI ME'YORLASHTIRISHNING IJTIMOIY-FALSAFIY ASOSLARI	297-302
<i>Sherboboyev Muxriddin, Javlonbek Hafizullayev</i> KARL POPPERNING BILISH FALSAFASIGA OID QARASHLARI	303-307
<i>Nasriddinov Faxriddin Xalmamatovich</i> AXBOROT VA AXBOROT TIZIMLARINING FALSAFIY TAHLILI	308-314
<i>Ochilov Husan</i> MILLIY AN'ANA VA MODERNIZATSIYA UYG'UNLIGINING FALSAFIY TAHLILI	315-321
<i>Madaminov Nasimjon</i> MILLIY MUSIQIY MEROS ASOSIDA YOSHLARNING ESTETIK DIDI VA TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISHNING FALSAFIY JIHATLARI	322-326
<i>Xolmirzayeva Jumagul Xamdammovna</i> MEHNAT MADANIYATINI SHAKLLANTIRISH SOHADAGI XORIJIY TAJRIBALAR	327-331
10.00.00 - FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Narmuratov Zayniddin Radjabovich</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI SCIENCE/ILM KONSEPTLI FRAZELOGIK BIRLIKLARNING LINGOMADANIY XUSUSIYATLARI	332-337
<i>Payzibayeva Madinaxon Sobirjon qizi</i> INGLIZ XALQ ERTAKLARI OBRAZLARINING BADIY XUSUSIYATLARI VA ULARNING O'ZIGA XOS JIHATLARI	338-342
<i>Axmedov Anvar Botirovich</i> NEMIS TILI TIZIMIDA O'ZLASHMA NEOLOGIZMLARNING ROD KATEGORIYASIGA EGA BO'LISH MASALASI	343-347
<i>Djabbarova Shoirra Baltayevna</i> ETNOGRAFIK REALIYALARNING LINGVISTIK XUSUSIYATI	348-351
<i>Genjemuratov Yaqipbek Baxriyatovich</i> FELETONNING JANR SIFATIDA ANIQLASH MUAMMOLARI	352-355
<i>Tadjiyeva Mastura Fayzullayevna</i> INGLIZ MAQOLLARIDA "LOVE" KONSEPTINING VOQELANISHI	356-360
<i>Qurbonova Gulnoza Abduholiq qizi</i> GIDRONIMLARINING STRUKTUR-SEMANIK TAHLILINING XUSUSIYATLARI	361-364
<i>Ayimbetova Shyryn Jabbar qizi</i> BOLALAR ADABIYOTINING POETIK-FUNKSIONAL XUSUSIYATLARI: YOSH PSIXOLOGIYASI, DIDAKTIKA, AKSILOGIYA	365-371
<i>Ruziyeva Nasiba Kenjayevna</i> O'ZBEK TILIDAGI IBORALARINING SEMANTIK XUSUSIYATLARI VA FRANSUZ TILIGA TARJIMASI	372-375

<i>Бабаева Зарина Сайфуллаевна, Фёдорова Арина Максимовна</i> ГЕЙМИФИКАЦИЯ В ПРОЦЕССЕ ФОРМИРОВАНИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА	376-385
<i>Xushmatatova Aminaxon</i> LINGUOCULTURAL FEATURES OF SPEECH INTENTION IN THE DISCOURSE OF ENGLISH AND UZBEK DRAMATIC WORKS	386-392
<i>Saparniyazova Sarbinaz Baxtiyarovna</i> THE INFLUENCE OF CONTEXTUAL FACTORS ON THE PERCEPTION OF THE PRAGMATICS OF APOLOGY IN ENGLISH AND UZBEK	393-397
<i>Adxamova Shirin Farhodjon qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA EMOTSIONAL HOLATNI IFODALOVCHI KOLLOKATSIYALARNING QIYOSIY TADQIQI	398-401
<i>Машарипова Валентина</i> ЛИНГВОКУЛЬТУРНЫЙ АНАЛИЗ ВЕРБАЛИЗАЦИИ ПАРАЛИНГВИСТИЧЕСКИХ СРЕДСТВ В ПОРТРЕТНЫХ ОПИСАНИЯХ В АНГЛИЙСКИХ И РУССКИХ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ТЕКСТАХ	402-405
<i>Abduqahhorova Gulnoza Abduvahobovna</i> RUS VA O'ZBEK TILLARIDAGI IQTISODIY ANGLISIZMLARNING SINTAKTIK XUSUSIYATLARI	406-411
<i>Raxmonova Yulduz Xusanovna</i> ADABIY ASARLARDA IJTIMOIIY FOJIAVIYLIKNING ESTETIK TALQINI	412-417
<i>Ayimbetova Damekhan Maksetbay qizi</i> ADABIYOTDA ANIMALISTIK JANR VA RAMZIY OBRAZLAR BO'YICHA OLIV BORILGAN ILMIY TADQIQOTLAR	418-427
12.00.00 – YURIDIK FANLAR	
<i>Фазилов Фарход Маратович</i> УГОЛОВНО-ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ДИПФЕЙКОВ: ОПЫТ УЗБЕКИСТАНА	428-439
<i>Zokirov Sherzod Ilxom o'g'li</i> FUQAROLAR MUHOJAJATLARI BILAN ISHLASH BO'YICHA CHET EL DAVLATLARI TAJIRIBASI: QIYOSIY-HUQUQIY TAHLIL	440-448
<i>Rakhmonov Tolib</i> ISSUES OF DETERMINING THE CIVIL LEGAL STATUS OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN UZBEKISTAN	449-454
<i>Sobitxonov Joxongir Zunnurxon o'g'li</i> ISLOM BANKLARI FAOLIYATIDA "FATVO SHOPPING" AMALIYOTI VA UNING OLDINI OLISH BO'YICHA HUQUQIY MEKANIZMLAR	455-462
<i>Mamatmurodov Farrux Farxod o'g'li</i> O'ZBEKISTONDA SUKUKNI RIVOJLANTIRISH: HUQUQIY ISLOHOTLAR, INFRAUZILMA, MUAMMOLAR VA IMKONIYATLAR	463-472
<i>Юнусов Достонбек Анваржон угли</i> ПОНЯТИЕ И ОСНОВНЫЕ ЭЛЕМЕНТЫ ПРАВОВОГО РЕЖИМА ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	473-481

<i>Uteniyazov Keulimjay Kuanishbayevich</i> JINOYAT PROTSSESSIDA AYBLOV FUNKSIYASINI AMALGA OSHIRUVCHI SUBYEKTLARNING HUQUQIY MAQOMIGA OID MUAMMO VA YECHIMLAR	482-489
<i>Xidirov G'anisher Tojimurodovich</i> TEZKOR-QIDIRUV FAOLIYATI USTIDAN SUD NAZORATINING QIYOSIY-HUQUQIY TAHLILI	490-499
<i>Baxronov Ravshan Rashid o'g'li</i> SUN'IY INTELLEKT VA INSON HUQUQLARI: NAZARIY VA HUQUQIY ASOSLAR	500-504
<i>Усмонов Малик</i> ОТСЛЕЖИВАНИЕ И ЗАМОРАЖИВАНИЕ НЕЗАКОННО ПОЛУЧЕННЫХ АКТИВОВ: СРАВНИТЕЛЬНОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ПОДХОДОВ	505-510
<i>Abdusatarov Jaloliddin Sharafutdin o'g'li</i> RAQAMLI AKTIVLAR BILAN BOG'LIQ NIZOLARNI HAL QILISHNING MUQOBIL USULLARI	511-517
<i>Islomqulova Shohsanam Vahobjon qizi</i> TIBBIYOT XODIMINING KASBIY JAVOBGARLIGINI SUG'URTALASHDA SUG'URTA TOVONI, SUG'URTA PULI VA SUG'URTA MUKOFOTI TUSHUNCHALARINING MOHIYATI	518-524
<i>Ibodullo Xayrullo Jaxongir o'g'li</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI VA XORIJIY DAVLATLAR SUDYALARINING KONSTITUTSIYAVIY-HUQUQIY MAQOMI	525-530
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Xolmatova Ziroatxon Anvarovna</i> BO'LG'USI PEDAGOGLARDA NOSTANDART TESTLARNI TUZISH KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHDA XORIJ TAJRIBASI	531-534
<i>Mamajonova Gulnoza Karimovna</i> AXLOQIY VA ESTETIK TARBIYA INTEGRATSIYASINING PEDAGOGIK ASOSLARI	535-539
<i>Gulomova Komila Maxamatjanovna</i> TA'LIMDA FAOL O'QITISH METODLARINING SAMARADORLIGI: TAJRIBA VA TAHLIL	540-544
<i>Berdiyeva Nilufar Berdiyev qizi</i> BO'LAJAK MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARI TARBIYACHI –PEDAGOGLARINING IJODIY KOMPETENSIYALARINI INNOVATSION YONDASHUV ASOSIDA SHAKLLANTIRISH TAMOIYILLARI	545-549
<i>Фадлиева Амина Ильхамовна</i> ГУМАНИСТИЧЕСКАЯ ПЕДАГОГИКА КАРЛА РОДЖЕРСА И ЕЁ ЗНАЧЕНИЕ ДЛЯ РАЗВИТИЯ СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ	550-556
<i>Rajabov Eldor Erkinovich</i> THE ROLE OF PEER REVIEW TO IMPROVE WRITING EFFECTIVELY AMONG EFL STUDENTS	557-561
<i>Jumagulova Aziza Abduljalil qizi</i> BOSHLANG'ICH TAYYORGARLIK BOSQICHIDAGI DZYUDOKILARNING JISMONIY SIFATLARINI RIVOJLANTIRISH ORQALI JISMONIY TAYYORGARLIGINI TAKOMILLASHTIRISH USLUBIYATI	562-573

<i>Toshnazarova Mohinur O'sarali qizi</i> “MOTIVATSION YONDASHUV” HAMDA “KREATIV FIKRLASH” TUSHUNCHALARINING MAZMUN VA MOHIYATI	574-578
<i>Maxmudova Nigoraxon Boyqo'zi qizi</i> BO'LAJAK CHET TILI O'QITUVCHILARINI KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHDA PRAGMATIK MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMLARI	579-585
<i>Hamroyeva Robiya Sherali qizi</i> KELAJAK PEDAGOGLARINING TANQIDIY TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR	586-591
<i>Tug'anboyeva Zamiraxon Shuxratbek qizi</i> TALABA KURASHCHI QIZLARNING KUCH CHIDAMLILIGINI MAXSUS MASHQLAR ORQALI OSHIRISH METODIKASI	592-598
<i>Sadritdinova Dinora A'zamjon qizi</i> WEB ILOVALARNI LOYIHALASHGA OID KOMPETENTLIK VA UNI RIVOJLANTIRISH	599-602
<i>Солохиддинова Фазилатхон Мухиддин кизи</i> ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ТЕХНОЛОГИИ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ В ПРОЦЕССЕ УСВОЕНИЯ ГРАММАТИЧЕСКИХ ПОНЯТИЙ	603-611
<i>Ниязова Регина Рустамовна</i> АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПОДГОТОВКИ КВАЛИФИЦИРОВАННЫХ КАДРОВ В ОБЛАСТИ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ И СПОРТА	612-615

Received: 2 October 2025
Accepted: 15 October 2025
Published: 25 October 2025

Article / Original Paper

FACTORS IN THE FORMATION OF LIVESTOCK FARMING IN NOMADIC PASTORALISM

Matnazarova Mohira Uktamovna

PhD, Teacher

Urgench State University

E-mail: matnazarovamokhira4@gmail.com

Abstract. The ancient Khorezm state established relations with nomadic herders located almost along its entire borders. Sometimes they maintained peaceful neighborly and trade relations with them, sometimes they waged war to protect themselves from their attacks and strengthened their defenses by creating a system of border cities.

Keywords: Karakum, Kyzylkum, lowland, ozan, Qal'aliqyr, Akchadarya, handicrafts.

KO'CHMANCHI CHORVADORLAR CHORVACHILIK XO'JALIGINING SHAKLLANISH OMILLARI

Matnazarova Mohira Uktamovna

PhD., o'qituvchi

Urganch davlat universiteti

Annotatsiya. Qadimgi Xorazm davlati deyarli butun chegaralari bo'ylab joylashgan ko'chmanchi chorvadorlar bilan o'zaro aloqalarni o'rnatgan. Ba'zida ular bilan tinch qo'shnichilik, savdo aloqalarini olib borgan bo'lsa, ba'zida ularning hujumidan himoyalaniş uchun urush olib borgan va chegara shaharlar tizimini hosil qilib, ularning mudofaasini mustahkamlagan.

Kalit so'zlar: Qoraqum, Qizilqum, pasttekislik, o'zan, Qal'aliqir, Oqchadaryo, hunarmandchilik buyumlari.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5SI9Y2025N07>

Kirish. Xorazm vohasi Amudaryoning quyi havzasida joylashgan bo'lib, u qadimgi davrda o'ziga xos sivilizatsiyaga asos solgan. Amudaryo va uning o'zanlari bo'ylab yashagan xorazmliklar o'ziga xos madaniyatni shakllantirganlar. Qadimgi Xorazm davlatining hududlari aynan shu voha bilan belgilangan. Xorazm vohasi bugungi kunda O'zbekistonning Xorazm viloyatini, Qoraqalpog'istonning janubi-g'arbiy tomonlarini va Turkmanistonning shimoli-sharqiy hududlarini o'z ichiga oladi. Uning chegaralari janubda Birota (Darg'onota), shimolda Orol dengizi, g'arbda Sariqamish havzalari va yuqori Uzboy, sharqda Janubiy Oqchadaryo deltalari hududlari hisoblangan. [11, 107-b.]. Davlat janubi-g'arbda Qoraqum, shimoli-g'arbda Ustyurt platosi, sharqda Qizilqum. cho'llar bilan chegaradosh: Davlatning sharqiy tomonida joylashgan Sulton Uveys tog' tizmalari hududlari ham chorvachilik xo'jaligini rivojlantirishga qulay hisoblanadi. Umuman olib qaralganda, O'rta Osiyoning shimoliy hududlarini egallagan voha hududlari chorvachilik xo'jaligini rivojlantirish uchun qulay. Xorazm vohasining janubiy tomoni Tuyamo'yin tangligigacha boradi. Uning o'ng qirg'oq hududi cho'ldan iborat bo'lib, u ko'chmanchi chorvadorlarning qishlov hududi bo'lgan.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili. Qadimgi Xorazm davlati deyarli butun chegaralari bo'ylab joylashgan ko'chmanchi chorvadorlar bilan o'zaro aloqalarni o'rnatgan. Ba'zida ular bilan tinch qo'shnichilik, savdo aloqalarini olib borgan bo'lsa, ba'zida ularning hujumidan himoyalaniş uchun urush olib borgan va chegara shaharlar tizimini hosil qilib, ularning mudofaasini mustahkamlagan [5].

Xorazm vohasining geografik jihatdan tuzilishi, suv bilan ta'minlanishining o'ziga xos jihati ko'chmanchi chorvachilik xo'jaligini tashkil bo'lishiga zamin yaratgan. Vohaning yer tuzilishi, asosan, yassi tekislikdan iborat bo'lib, shimoliy va shimoli-g'arbiy tomonga biroz nishab. Nishablik kam bo'lganligi sababli Amudaryo tarmoqlanib, sekin oqadi. [2]. O'ng qirg'oqda Oqchadaryo, chap qirg'oqda Sariqamish o'zanlari bo'ylaridan kanallar va ariqlar chiqarib, dehqonchilik vohalarini kengaytirganlar. Oqchadaryo o'zanidan Amirobod, Tozabog'yop va Kaltaminor kanallari barpo etilib, sun'iy sug'orish tizimi takomillashtirilgan.

Amudaryoning chap qirg'og'idan chiqqan Sariqamish o'zani hududlari pasttekislikdan iborat. Hududning umumiy maydoni 1 mln. gektarni tashkil etadi. Amudaryoning chap qirg'og'idan Qanxadaryo, Tunidaryo, Dovdon, Daryoliq (Qo'xnadaryo) kabi qadimiy irmoqlar kesib o'tadi. [1, 147-b.]. Sariqamish o'zani janub va g'arb tomondan Qoraqum cho'liga yondashgan. Bu qumlar janubda Qopetdog'gacha, g'arbda Kaspiy dengizigacha bo'lgan hududlargacha cho'zilgan. [9, 39-b.].

Dovdon va Daryoliq Amudaryoning eng qadimiy o'zanlari hisoblanadi. Dovdon kanali hozirgi Xorazm viloyatidagi Xonqa va Yangi Urganch hududlari oralig'idan, Daryoliq kanali Yangi Urganchdan 15–18 km. shimolroqda Amudaryodan ajralib chiqqan. Ular bir-biriga nisbatan 20–30 km. masofada parallel ravishda g'arpga tomon harakatlangan.

Amudaryoning chap qirg'og'i pasttekisligining har yer-har yerida Butentov, Manqir, Tuzqir, Tarimqoya, Qang'xaqir, Zangibobo, Toyqir, Qal'aliqir, Ko'zaliqir, Qubatrov va boshqa yassi tog' qirlari bo'lib, ular atrofdagi joylardan 20–40 metr va undan ham balandroq ko'tarilib turadi. Aynan shu hududlar qadimgi Xorazm davlatining chegara hududlari bo'lib, uning atroflarida ko'chmanchi chorvadorlar ko'chib yurishgan.

Qadimgi Xorazmning shimoli-g'arbiy chegarasida Ustyurt platosi joylashgan. Ustyurt — Orol va Kaspiy dengizlari orasida, Qozog'iston va O'zbekiston chegarasida joylashgan cho'l platosi. U Turon pasttekisligining bir qismi bo'lib, taxminan, 200 ming kvadrat kilometr maydonni egallaydi. [10]. Ustyurt platosi o'ziga xos geografik sharoitga ega. U yerning qumtepalari, baland qoyalari (chink), sho'r ko'llari, o'simlik va hayvonot dunyosi ko'chmanchi chorvadorlar uchun qulay bo'lib, dehqonchilik bilan shug'ullanishning imkoniyatini bermaydi. Ustyurt ikki xil tabiiy zona – shimoliy va janubiy cho'llarning tutashgan qismida joylashgan. Shuning uchun u o'ziga xos landshaft va o'simliklar dunyosiga ega.

Ustyurtning atrofi 60–150 metrli chink, ya'ni tik jarliklardan iborat. Tik jarliklar har xil chuqurlikdagi jar va soylar bilan kesishgan. [3]. Platoning sharqiy tomondagi chinklari Qadimgi Xorazm chegaralari bilan tutash bo'lib, mil. avv. IV asrda tashkil topgan davlat shu chegaralarni mustahkamlagan. Devkesgan qal'asi, Devkesgan vali (uzun devori), Katta Oybuyirqal'a, Butentov 1 qal'alari qurilgan.

Xorazm vohasining shimoliy qismida Amudaryoning Orolbo'yi deltasi joylashgan bo'lib, u Orol dengiziga borib quyilgan. Mil. avv. II–I ming yilliklarda Amudaryoning ikkita asosiy o'zani – Sariqamish va Oqchadaryoning loyqa va cho'kindi jinslar bilan to'lib qolishi natijasida ularning yuzasi ko'tarilib qoladi. Amudaryo esa bu ikki o'zanning o'rtasidagi pastlikdan yangi

yo'l topadi. Amudaryo Nukus shahridan keyin Oqdaryo, Erkindaryo, Ko'hnadaryo, Toldiqdaryo, Qozoqdaryo kabi tarmoqlarga ajralib, Orolbo'yi deltasini vujudga keltiradi. Mil. avv. I ming yillikning ikkinchi yarmiga kelganda Amudaryo suvining asosiy qismi Orolbo'yi deltasi orqali Orol dengiziga quyilgan. [8, 217-b.]. Orolbo'yi o'zani hududlari ham ko'chmanchi chorvadorlarning yashashlari uchun qulay hudud hisoblangan.

Qadimgi Xorazm davlatining chegara hududlari sahrolar bilan tutashgan. Qadimgi Xorazm hududining shimoli-g'arbiy tomonini Qora qum cho'li egallagan bo'lsa, uning shimoli - sharqiy va sharqiy tomonlarida Qizil qum cho'li egallagan.

Qizilqum O'rta Osiyodagi eng yirik cho'llardan biri bo'lib, O'zbekiston shimolida joylashgan. U Qozog'iston va Turkmaniston hududiga ham borib tarqaladi. Qizilqumning maydoni, taxminan, 298 ming kvadrat kilometrni tashkil etadi, u dunyodagi eng katta cho'llardan biri hisoblanadi. U qumtepa, sho'r va sho'r botqoqlar bilan ajralib turadi. Qizilqumning iqlimi kontinental, yozi issiq, qishi sovuq.

Qizilqum hududining ko'p qismi tekislikdan iborat. Uning hududidan Amudaryoning Oqchadaryo o'zani oqib o'tadi. Sulton Uvays, Bo'kantov, Yetimtog', Tomdi-tov, Quljuqgov kabi past tog'lar massivlari ham bor. Tog'lar taqir bo'lib, ular o'simliklar bilan qoplanmagan. Tog'lar va tekisliklarni bir-biridan qum massivlari ajratib turadi. Qum massivlarida ko'plab tepa va ko'zanak qumlari mavjud. Qum massivlarida eol relyef shakllari — qum marzalari [4], do'ng qumlar, barxanlar uchraydi. Qum marzalari ko'proq meridional yo'nalishga ega o'simliklar bilan mustahkamlangan. Qizilqumning markaziy qismida ko'pincha do'ng qumlar tarqalgan. Ular ham o'simliklar bilan qoplangan. Barxanlar nisbatan kam bo'lib, bular aholi yashaydigan joylar va quduqlar atrofida uchraydi. Barxanlarning harakatga kelishi insonning xo'jalik faoliyati bilan bog'liq. Marza qumlar orasidagi past joylarda taqirlar hosil bo'lgan, ular Qizilqumning shimoliy-g'arbiy va shimoli-sharqiy qismida tarqalgan. [6, 650-b.].

Iqlimi keskin kontinental, yozi issiq-quruq, yog'ingarchilik kam, qish fasli juda sovuq bo'ladi. Qizilqum hududida doimiy oqar suvlar yo'q. Past tog'lardan boshlanuvchi soylarda suvlar faqatgina bahorgi yog'ingarchilik vaqtida bo'ladi. Yerosti suvi ko'p bo'lsa-da, ularning ko'pi sho'r. Faqat Turon plitasi poydevorida joylashgan karstlashgan ohaktoshlardagi yer yoriqlarida chuchuk suvlar zaxirasi bo'lib, ular qulay joylarda yer yuzasiga buloqlar sifatida chiqqan. Bularga Tomdibuloq, Irlir va boshqalarni misol qilishimiz mumkin.

Qizilqumning qirlarida bo'z qo'ng'ir tuproqlar, pastliklarda taqir va sho'rxok tuproqlar tarqalgan. Shunday bo'lsa-da, hudud o'simliklar dunyosiga boy. O'simlikning 900 ga yaqin turi aniqlangan bo'lib, shundan 226 turi (25 %) O'rta Osiyo uchun xos, 34 turi (3,5 %) faqat Qizilqumga xos o'simliklardir. [7, 650-b.]. Ular oq va qora saksovul, cherkez, qandim, chogon, borjok (qizilcha), shuvoq, sarsazan, qorasho'ra, shohilak, yulg'un va boshq. Bu o'simliklar cho'l hududiga moslashgan bo'lib, ular chorva uchun yaxshi ozuqa hisoblanadi. Qizilqumda mayin junli qorako'l qo'ylari boqiladi. Artezian havzalardan suv chiqarilib, chorvachilikda foydalanildi.

Qoraqum Osiyo hududidagi eng katta cho'l bo'lib, O'zbekistonning janubi-g'arbida, Turkmaniston bilan chegaradosh hududida joylashgan. Cho'l Turkmanistonning $\frac{3}{4}$ qismini egallagan. Shimolda Sariqamish botig'i, shimoli-sharqda va sharqda Amudaryo vodiysi, janubda Kopetdog' etaklari, g'arbda Amudaryoning qadimiy o'zani Uzboy bilan chegaradosh. Umumiy maydoni 400 ming km². Qoraqumning shimoli-sharqiy chegarasidan Amudaryo, janub

tomondan Tajan va Murg'ob daryolari oqib o'tadi. Qoraqum yerosti grunt suvlariga boy. Qoraqumning 9/10 qismi qum hisoblanadi.

Qoraqum geografik jihatdan 3 qismga ajratiladi: Zaunguz Qoraqumi – shimoliy, Markaziy Qoraqum – Quyi Qoraqum va Janubi-sharqiy Qoraqum. Bu uch yirik qism bir-biridan shakllanishi jihatidagina emas, balki tabiiy sharoiti va xo'jalik maqsadlarida foydalanilishi bilan ham farqlanadi. Zaungiz Qoraqumi geologik jihatdan eng qadimiy hisoblanadi. Hududda 80-100 metr balandlikdagi qirliklar ko'p. Hududning yerosti suvlari sho'r hisoblanadi. Shuning uchun bu yer chorvachilik uchun noqulay hisoblanadi.

Qoraqumning markaziy va janubi-sharqiy qismlari asosan pasttekisliklardan iborat. Shuningdek, ularning yaylovlari yil bo'yi o'simliklarga boy bo'lib turadi. Chuchuk suvli quduqlari ham ko'p. Ular juda chuqur bo'lib, chuqurligi 100-300 metrgacha bo'ladi. Ob-havoning ham yil davomida uzoq vaqt mo'tadil haroratda bo'lishi chorvadorlar tomonidan keng hududlarning o'zlashtirilishiga olib kelgan.

Tadqiqot metodologiyasi. Ilmiy xolislik, tarixiy-xronologik izchillik, nazariy-qiyosiy tahlil, munozara, umumlashtirish, mantiqiy xulosa, arxeologiya, etnografiya fanlari natijalaridan foydalanildi.

Tahlil va natijalar. Xorazm vohasining atrofi ko'chmanchi chorvachilikning rivojlanishi uchun qulay bo'lgan. Ko'chmanchi chorvadorlar ot, qo'y va echki kabi chorva mollari uchun yaylov izlab doimiy ravishda ko'chib yurishgan. Ularning uylari – o'tovlari ham doimo ko'chib yurishga moslashgan. Ularni tez yig'ish, o'rnatish va yonida olib yurish oson bo'lgan. Qadimgi davrda esa ko'chmanchi chorvadorlarning uylari arava ustiga qurilgan. Ular bilan doimo birga yurgan. Bu ularning tez harakatlanishida qulay bo'lgan.

Ko'chmanchi chorvachilikning shakllanishiga bir qancha omillar sabab bo'ladi:

Birinchidan, chorvachilik uchun qulay iqlim sharoiti bo'lishi zarur. Ko'chmanchi chorvachilik, ko'pincha, iqlim sharoiti qattiq bo'lgan hududlarda, ya'ni dasht, cho'l, tog' oldida rivojlanadi, bu yerda podaning doimiy harakati uchun yaylovlar va chuchuk suv bo'lishi lozim.

Ikkinchidan keng va o'simliklarga boy bo'lgan yaylovlarning mavjudligi ko'chmanchi chorvachilik rivojlanishining asosiy omilidir. Ko'chmanchilarga yangidan yangi yaylovlar zarur bo'ladi. Ular yaylovlarning toptalishiga yo'l qo'yishmaydi.

Uchinchidan, ko'chmanchi chorvachilik avloddan avlodga o'tib kelayotgan an'anaviy turmush tarzidir. Ko'chmanchi chorvachilik xo'jaligining shakllanishi va rivojlanishida bu jihat muhim o'ringa ega.

To'rtinchidan, ba'zi hududlarda ko'chmanchi chorvachilik mavjud resurslardan foydalanishning eng samarali usuli bo'ladi. Bunday hududda qishloq xo'jaligi yoki boshqa iqtisodiy faoliyat turlari bilan shug'ullanishning imkoniyatlari yetishmasligi bilan bog'liq bo'lishi mumkin.

Beshinchidan, hayvonlarning ko'chib yurishga bo'lgan moyilligi bo'lishi mumkin. Qo'y va echki kabi chorva mollarining ayrim turlari oziq-ovqat va suv izlab ko'chib yurishadi. Ko'chmanchi chorvachilik bilan shug'ullanuvchi chorvadorlar ham hayvonlarning ehtiyojlarini qondirish uchun ko'chib yurishadi.

Ko'chmanchi chorvachilikning mavjud bo'lishi uchun yuqorida sanab o'tilgan omillar Xorazm vohasi chegaralarining tabiiy geografik sharoitiga ham mos edi. Shu sababdan bu hududlardan eng qadimgi davrdan boshlab chorvachilik va uning zaminida ko'chmanchi chorvachilik xo'jaligi tarkib topgan. Qadimgi davrda ko'chmanchi chorvachilikning

taraqqiyotida yana bir jihat bor ediki, ya'ni dehqonchilik qilish imkoni bor joylarga kelib o'rnashgan chorvadorlar o'troq turmush tarziga o'tishgan. Bu esa chorvachilikning har xil turlarining tarkib topishiga olib kelgan. Chorvadorlarning iqtisodiy faoliyati va o'troqlik darajasiga qarab quyidagi turlari shakllangan:

- ko'chmanchi chorvachilik;
- yarim ko'chmanchi chorvachilik;
- yaylov chorvachiligi.

Shu bilan bir qatorda, ko'chmanchi chorvadorlar ko'chib yurgan hududlariga qarab ham ajratiladi: 1. Vertikal, ya'ni tog', pasttekisliklar bo'ylab; 2. Gorizontal, ma'lum bir kenglik, meridional, aylana va boshqa hududlar bo'ylab ko'chib yurishi mumkin.

Qadimgi davrda Amudaryo quyi havzasining tabiiy geografik sharoiti ko'chmanchi chorvachilik xo'jaligi shakllanishining asosiy omillaridan biri edi. Quyidagi omillar ham ko'chmanchi chorvachilikning rivojlanishiga sabab bo'lgan:

Cho'l va dasht zonalaridagi keng yaylovlar va suv resurslarining mavjudligi ko'chmanchi chorvachilikning rivojlanishiga qulay sharoit yaratdi.

Hududda keskin kontinental iqlim sharoitining bo'lishi, ya'ni qishning qattiq sovuq va yozning juda issiq bo'lishi unga moslasha oladigan chorva turlarini ko'paytirish uchun qulay bo'lgan.

Ko'chmanchilik turmush tarziga moslashgan qabilalarning mavsumga qarab hududda yashab, chorva uchun qulay yaylovlarga ko'chib yurishi mumkin bo'lgan.

Chorvachilik ko'chmanchi qabilalarning asosiy daromad manbai bo'lgan. Go'sht, sut, jun kabi mahsulotlar ularning o'z iste'moli uchun savdo va boshqa xalqlar bilan mol ayirboshlash uchun ishlatilgan.

Ko'chmanchi chorvachilikni rivojlantirishda uzoq masofalarga harakatlanish va yuk tashishda chorvadan transport sifatida foydalanish imkoniyat yaratgan.

Xulosa. Ko'chmanchi chorvadorlar mohir ovchi va chavandozlar bo'lganligi yunon yozma manbalarida yozib qoldirilgan. Otlar ularning kundalik hayotida muhim rol o'ynagan. Ular yana savdo va hunarmandchilik bilan ham shug'ullanganlar. Ularning mozor-qo'rg'onlaridan turli hunarmandchilik buyumlari topilgan. Bularga gilam to'qish, to'qimachilik, zargarlik, qurol-yarog' ishlab chiqarishni misol qilib keltirishimiz mumkin.

Ko'chmanchi chorvadorlarning o'ziga xos boshqaruv tizimi bo'lgan. Har bir qabilaning o'zi yashaydigan va ko'chib yuradigan hududi bo'lgan. Chorvadorlar chorvasining ko'payishi yoki qurg'oqchilikning bo'lishi ularni yashayotgan hududlarini tashlab, boshqa hududlarga borib o'rnashishlariga olib kelgan. Hudud va yaylovlar uchun, ko'pincha, o'zaro janglar bo'lib turgan. Dehqonchilik vohalariga ham bosqinchilik yurishlari qilib turganlar. Qadimgi davlatlar ulardan himoyalaniş uchun chegaralarning himoyasini mustahkamlaganlar.

Adabiyotlar/Literatura/References:

1. Андрианов В.Б. Древние оросительные системы (в связи с историей возникновения и развития орошаемого земледелия) – Москва: Наука, 1969. – С. 146; Низовья Амударьи, Сарыкамыш, Узбой. История формирования и заселения. // МХЭ. Вып. 3. – Москва: Академия наук СССР, 1960. – С. 147–174.
2. <https://qomus.info/encyclopedia/cat-x/xorazm-vohasi-uz>
3. <https://qomus.info/encyclopedia/cat-u/ustyurt-uz>.
4. Marza – yer relyefining shakli bo'lib, tepasi qabariq bo'lgan muayyan masofaga cho'zilgan balandlikdir. U tektonik yo'l bilan hosil bo'ladi.

5. Мамбетуллаев М.М. История и культура Южного Хорезма античной эпохи (города и поселения). IV в. до н. э.-IV в. н. э.: Автореферат. на соис. уч. ст. докт. ист. наук. – Ташкент, 1994.
6. Миллий энциклопедия. 10-том. – Тошкент. 2005. – Б. 650-651.
7. Миллий энциклопедия. 10-том. – Б. 650-651.
8. Вайнберг Б.И. Этногеография Турана. – М.,1998. – С. 217.
9. Хоразмининг суғорилиш тарихи (қадимги замонлардан ҳозиргача). – Тошкент: Фан, 1959. – Б. 39.
10. www.wikipedia.org. Устюрт.
11. Ягодин В.Н. Генезис и формирование раннехорезмийской государственности / История государственности Узбекистана. Т.I. – Ташкент: Узбекистан, 2009. – С. 107.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 5/9 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).